

VPLYV DEZINFORMÁCIÍ NA OBČIANSKU SPOLOČNOSŤ V KRAJINÁCH V4

THE IMPACT OF DISINFORMATION ON CIVIL SOCIETY IN THE V4 COUNTRIES

Alexander KELÍŠEK, Kristián FURIAK

ABSTRACT

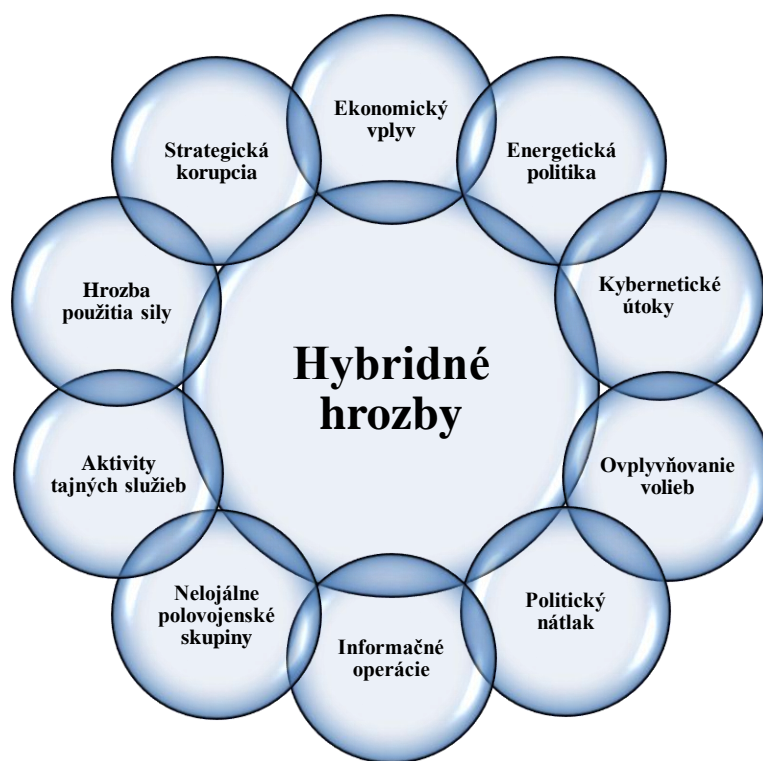
In the 21st century, we live in an era in which information moves the world. But at the same time, we are exposed to modern technologies and what was unimaginable two decades ago has become our everyday reality. Currently, we have the opportunity to use a high-speed Internet connection on several devices in the home. Another phenomenon has become social networks, which allow us to communicate very effectively with the whole world. However, the disadvantages of this technological progress are coming to the fore. Information on the Internet can often be incomplete, distorted, biased or false. However, humanity was not prepared for the increase in intensity and amount of information. Due to the lack of skills in critical thinking and fact-checking, people often succumb to the pressure of misinformation in the online space. This fact brings with it several risks in the form of the negative impact of misinformation on individuals, civil society, and even on democratic processes in individual countries. In March 2023, Globsec conducted a questionnaire survey on the propensity of citizens to believe disinformation on a sample of 1,000 respondents in each of the nine selected EU countries (focused on Central and Eastern European countries). Based on the results of this questionnaire survey, the authors of the article will perform a comparative analysis of the impact of disinformation on civil society in the V4 states, because in these countries the issue of disinformation appears to be the most prominent. After evaluating the results of the analysis of the questionnaire survey, they then open a discussion and establish substantive conclusions.

Keywords: disinformation, propaganda, hoaxes, democracy, civil society, global warming

ÚVOD DO PROBLEMATIKY HYBRIDNÝCH HROZIEB

Podľa Národného bezpečnostného úradu SR sa termín hybridná hrozba vzťahuje na činnosť vykonávanú štátnymi alebo neštátnymi subjektmi, ktorej cieľom je poškodiť cieľ ovplyvňovaním jeho rozhodovania na miestnej, regionálnej, štátnej alebo inštitucionálnej úrovni. Používanie nástrojov hybridných aktivít môže slúžiť na dosiahnutie konkrétnych cieľov aj bez formálneho vyhlásenia vojny. V súčasnosti existujú desiatky nástrojov hybridných aktivít (napr. zneužívanie zraniteľností vo verejnej správe, dezinformácie, kybernetická či priemyselná špionáž, zneužívanie právnych pravidiel, procesov, inštitúcií a argumentov) a rôznych nátlakových a podvratných činností a konvenčných a nekonvenčných metód, napríklad diplomatických, vojenských, ekonomických a technologických. Súčasťou hybridného spôsobu boja môžu byť masívne dezinformačné kampane a využívanie sociálnych médií na propagandu alebo radikalizáciu, nábor a priame ovládanie priaznivcov. (NBÚ, 2021)

Globsec definuje hybridné hrozby širšie, pretože hybridné hrozby chápe ako nátlakové akcie zahŕňajúce a kombinujúce kybernetické útoky, energetickú politiku, ekonomický vplyv, ovplyvňovanie volieb, politický nátlak, informačné operácie, nelojálne polovojenské skupiny, špionážne aktivity tajných služieb, hrozbu použitia sily a strategickú korupciu. (Globsec, 2019)

Obrázok 1 Aspekty hybridných hrozieb (Globsec, 2019)

Hybridné hrozby zahŕňajú použitie vojenských a nevojenských metód, ako sú dezinformácie, kybernetické útoky, hospodárske sankcie, proxy vojenské operácie, politický vplyv a ďalšie, aby sa dosiahli ciele. Tieto metódy sú často kombinované a koordinované tak, aby bolo ťažšie identifikovať a reagovať na hrozbu. Aktéri hybridných hrozieb môžu byť štátni alebo neštátni. (Cíchová, 2021) Štáty môžu využiť hybridné techniky na dosiahnutie svojich geopolitických cieľov, ale aj teroristické skupiny alebo neštátnych aktérov, ktorí môžu vytvárať hybridné hrozby. (Globsec, 2019)

Ciele hybridných hrozieb sa môžu líšiť. Môžu to byť politické zmeny, zmeny hraníc, dezinformácie na oslabenie demokratických inštitúcií, zasahovanie do vnútorných politických procesov iných štátov alebo rozkladanie medzinárodného poriadku. (Bahna, 2015) Hybridné hrozby predstavujú výzvu pre obranu, pretože tradičné vojenské stratégie môžu byť neúčinné v reakcii na tieto kombinované metódy. Je potrebné vyvinúť komplexné prístupy a spoluprácu medzi civilnými a vojenskými orgánmi na zvládanie týchto hrozieb. (Ivančík, 2021)

Identifikácia hybridných hrozieb a ich prevencia je kľúčová. To zahŕňa schopnosť rozpoznať dezinformácie, ochranu kritickej infraštruktúry pred kybernetickými útokmi a monitorovanie politických a vojenských aktivít na medzinárodnej úrovni. (Fallis, 2021) Hybridné hrozby predstavujú komplexný a dynamický problém v oblasti medzinárodnej bezpečnosti. Ich účinné riešenie vyžaduje koordinované úsilie na medzinárodnej úrovni a schopnosť prispôbiť sa novým výzvam a technológiám v oblasti bezpečnosti.

Samotný termín hybridných hrozieb sa do širokého povedomia dostal najmä v kontexte ruských akcií na Ukrajine v roku 2014, najmä v prípade Krymu a Donbasu. V tomto konflikte Rusko kombinovalo tradičné vojenské operácie so subverznými aktivitami, dezinformáciami a ekonomickým tlakom na dosiahnutie svojich cieľov. (Globsec, 2019)

Pre reakciu na hybridné hrozby boli vyvinuté rôzne prístupy. **Zlepšená spolupráca** medzi štátmi a medzinárodnými orgánmi je nevyhnutná na účinné zvládanie hybridných

hrozieb. Rôzne zložky vlády, od vojenských po civilné, by mali spolupracovať na výmene informácií a plánovaní reakcií. Vzhľadom na to, že hybridné hrozby často operujú cez hranice, **medzinárodná spolupráca** je kľúčová. Krajiny a medzinárodné organizácie by mali spolupracovať na výmene informácií a koordinácii reakcií. **Obrana kybernetických cieľov**, pretože kybernetické útoky sú často súčasťou hybridných hrozieb. Preto je dôležité mať efektívne kybernetické obranné mechanizmy na ochranu kritickej infraštruktúry a dôležitých informačných systémov. (Kostrec, 2020) **Prevencia** je často efektívnejšia ako následná reakcia. Identifikácia potenciálnych hybridných hrozieb a ich predchádzanie môže znížiť ich účinnosť. **Monitorovanie médií a rozpoznávanie dezinformácií** je nevyhnutné na identifikáciu pokusov ovplyvniť verejnú mienku alebo politický proces. Keďže štát môže s využitím všetkých dostupných kapacít tento servis poskytovať obyvateľom len čiastočne, toto vyžaduje aj lepšiu mediálnu gramotnosť verejnosti. Celkovo je riešenie hybridných hrozieb zložitým procesom, ktorý si vyžaduje adaptabilitu, schopnosť spolupráce a neustále sledovanie nových taktík a technológií v oblasti medzinárodnej bezpečnosti. Je to výzva, ktorá si vyžaduje pozornosť a úsilie na všetkých úrovniach vlády a medzinárodného spoločenstva.

Dezinformácie ako súčasť hybridných hrozieb

Dezinformácie sú nebezpečné z dôvodu ich potenciálneho negatívneho vplyvu na jednotlivcov, spoločnosť a demokratické procesy. Môžu mať vážne dôsledky a ovplyvňovať správanie ľudí rôznymi spôsobmi. Dezinformácie sú zámerné klamstvá, polopравdy alebo zavádzajúce informácie. Keď sa takéto informácie šíria, môže to viesť k tomu, že ľudia veria a šíria nepravdivé informácie, čo ovplyvňuje **formovanie názorov a postoje**. (Cíchová, 2021) Keď sa dezinformácie šíria výrazne, ľudia môžu začať pochybovať o dôveryhodnosti novinárov, médií, vedcov alebo iných odborníkov. To môže spôsobiť výrazné **poškodenie dôvery v inštitúcie a authority**, ktoré sú nevyhnutné pre správne fungovanie spoločnosti. Dezinformácie môžu byť úmyselne šírené na ovplyvnenie verejnej mienky v prospech určitých skupín alebo záujmov. Týmto spôsobom môžu byť ľudia získaní na stranu alebo proti istým politickým, ekonomickým alebo sociálnym záležitostiam a je tak **manipulovaná verejná mienka**. Dezinformácie môžu **narušiť demokratické procesy** tým, že ovplyvnia volebné rozhodnutia a politické diskusie. Manipulácia verejnosti môže mať vplyv na výsledky volieb a viesť k rozhodnutiam, ktoré nemusia odrážať skutočné preferencie väčšiny. Dezinformácie môžu spôsobiť **šírenie nenávisťi, diskriminácie alebo napätia medzi rôznymi skupinami obyvateľstva**. Keď ľudia veria klamlivým informáciám, môžu reagovať agresívne alebo s predsudkami voči iným. Ak sa dezinformácie týkajú zdravia, môžu ľudia podstupovať nebezpečné alebo neúčinné liečby, ignorovať odborné rady alebo odmietajú vakuináciu, čo môže mať **vážne následky na ich zdravie a zdravie spoločnosti**. (Panczová, 2017) Vzhľadom na tieto negatívne vplyvy je dôležité byť kritický voči informáciám, ktoré sa nám dostávajú, overovať zdroje a podporovať pravdivé a spoľahlivé médiá. Zodpovednosť za šírenie dezinformácií nesie aj každý jednotlivec, preto je dôležité šíriť informácie založené na faktoch a dôveryhodných zdrojoch.

Určité sociálne médiá a on-line platformy môžu mať pritom kľúčovú úlohu pri šírení dezinformácií, pretože mnohokrát preferujú zaujímavé alebo kontroverzné obsahy, ktoré získavajú viac pozornosti a interakcií od používateľov. Algoritmy týchto platforiem často zameriavajú obsah na individuálne preferencie a názory používateľov, čo môže viesť k vytváraniu echo-komôr, kde ľudia s podobnými názormi a presvedčeniami si navzájom potvrdzujú svoje postoje a ignorujú informácie, ktoré by ich mohli zavádzať. (Budak, 2011)

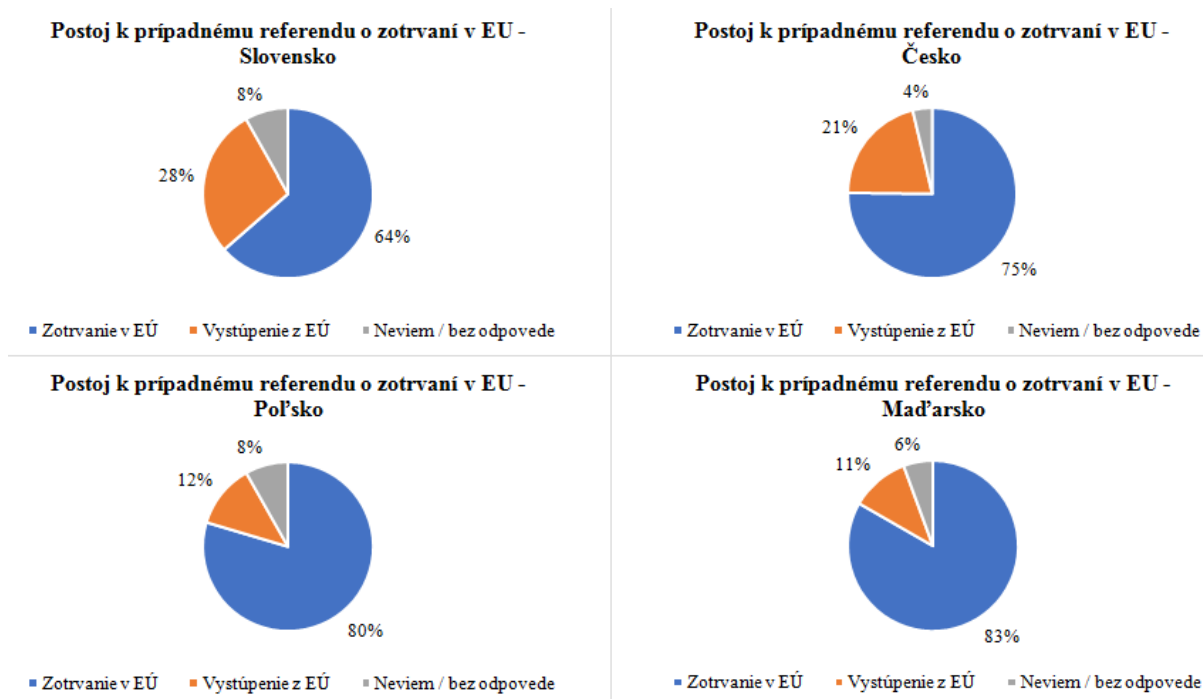
Dôsledky dezinformácií na správanie jednotlivcov môžu byť viaceré. Dezinformácie môžu spôsobiť, že **diskusie na sociálnych médiách a iných on-line platformách sa stávajú**

nekonštruktívnymi a plnými konfliktov. Rôzne skupiny ľudí môžu medzi sebou bojovať na základe nepravdivých tvrdení a odmietnuť akékoľvek argumenty, ktoré by mohli byť v rozpore s ich názormi. Toto prispieva k **formovaniu izolovaných ideologických bublín**, (Budak, 2011) kde jednotlivci prichádzajú do kontaktu iba s informáciami, ktoré potvrdzujú ich existujúce názory. Tento fenomén môže oslabiť schopnosť rozumieť iným perspektívam a rozširovať svoje obzory. Ľudia môžu na základe dezinformácií **prijímať rozhodnutia, ktoré nie sú založené na skutočnostiach alebo dôkazoch.** To môže mať vplyv na rôzne aspekty života, vrátane zdravia, financií, politických preferencií a konzumného správania. Keď ľudia prichádzajú do kontaktu s množstvom dezinformácií, môžu začať mať nedôveru voči vládnym inštitúciám, médiám a vedeckým organizáciám. To môže **oslabiť sociálnu kohéziu a narušiť dôveru medzi ľuďmi a spoločnosťou ako celkom.** (Bennett, 2021) Šírenie dezinformácií môže byť aj nástrojom pre manipuláciu a vydieranie jednotlivcov. Falošné informácie môžu byť **použité na získanie citlivých údajov alebo na vydieranie ľudí**, aby konali proti svojej vôli. (Kostrec, 2020) Preto je dôležité venovať pozornosť šíreniu dezinformácií a aktívne sa snažiť ovplyvniť ich šírenie. Každý z nás má zodpovednosť overovať informácie, ktoré šírieme a nešíriť nepravdivé alebo klamlivé informácie, čo môže prispieť k zdravšej a konštruktívnejšej on-line debate. Taktiež môžeme podporovať kritické myslenie a mediálnu gramotnosť u seba aj u ostatných, aby sme sa lepšie vyrovnávali s výzvami dezinformácií v digitálnom veku. Viaceré psychologické výskumy preukázali, že anonymita v on-line priestore dovoľuje pisateľovi napísať veci, ktoré by nikdy inému človeku priamo do očí nepovedal, preto musíme ako jednotlivci prijať individuálnu zodpovednosť voči obsahu, ktorý na internete uverejňujeme. Na druhej strane je nevyhnutné, aby prijali istú mieru sociálnej zodpovednosti aj majitelia sociálnych sietí a médií umožňujúcich šíriť názory a diskutovať on-line. Doteraz túto zodpovednosť len formálne deklarovali, je najvyšší čas prijať a implementovať účinné opatrenia.

1 PRIESKUM VPLYVU DEZINFORMÁCIÍ V KRAJINÁCH V4

Spoločnosť môže byť vystavená dezinformáciám vo viacerých oblastiach a prostrediach, vrátane médií, sociálnych sietí, politických kampaní, verejných diskusií a dokonca aj v osobnej komunikácii. Preto je dôležité, aby jednotlivci a spoločnosť ako celok boli kritickí voči informáciám, overovali zdroje, analyzovali dáta a mali kritické myslenie, aby sa minimalizovalo šírenie dezinformácií a zachovala informačná integrita.

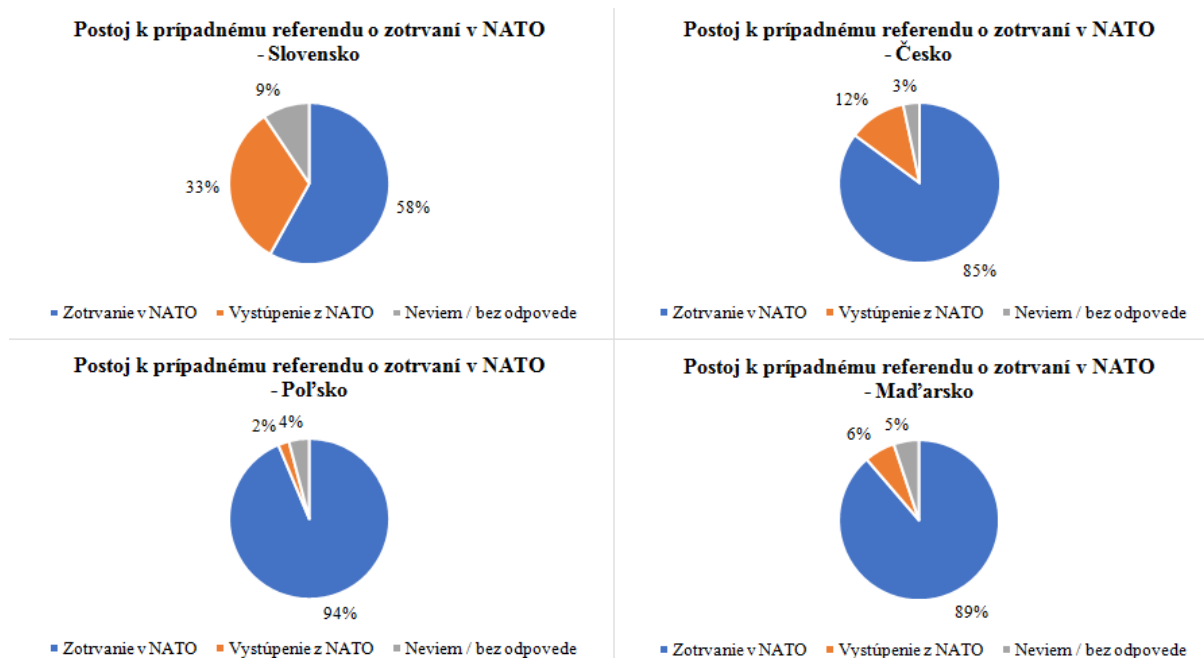
Dezinformáciám sú vo väčšej alebo menšej miere vystavené všetky krajiny EÚ, avšak krajiny bývalého Východného bloku sú dezinformačnými kampaňami "bombardované" intenzívnejšie, čo sa začína prejavovať na verejnej mienke v dôležitých otázkach spomenutých štátov. Globsec v marci 2023 uskutočnil masívny prieskum v 9 krajinách východnej časti Európskej únie na vzorke 9000 respondentov. Zber dát sa uskutočnil v termíne 13.-26.3. 2023. (Globsec, 2023) Prieskum sa týkal vnímania dezinformácií a náchylnosti veriť dezinformáciám a hoaxom v bežnej populácii. Autori článku majú k dispozícii podrobné dáta z prieskumu. V nasledujúcej analýze sa zameriame na vplyv dezinformácií na spoločnosť v krajinách V4, kde porovnáme vnímanie členstva v medzinárodných štruktúrach a názory na dôležité spoločenské otázky v spoločnosti.

Obrázok 2 Postoj spoločnosti v krajinách V4 k prípadnému referendu o zotrvaní v EÚ (Globsec, 2023)

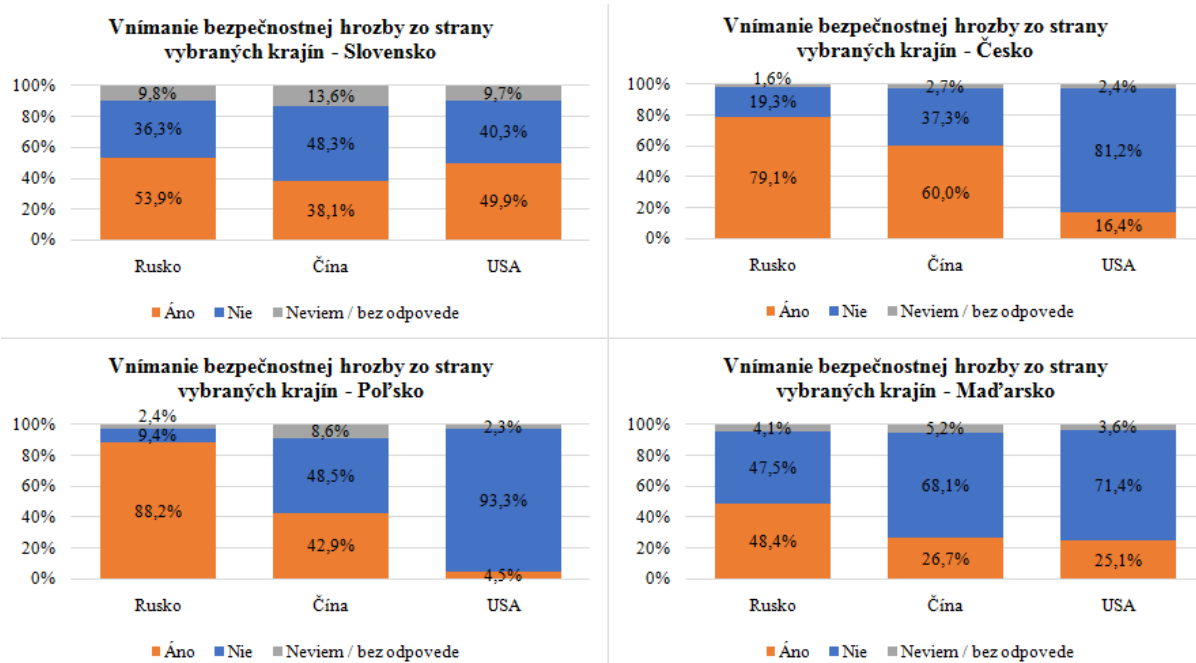
Hneď v prvej otázke prieskumu sa vplyv dezinformačných kampaní prejavuje rozdielne. Kým v Poľsku a Maďarsku badať silnú podporu členstva krajiny v EÚ (80, resp. 83%), kladný názor na túto otázku v Česku prejavilo len 75% dopytovaných. Je nutné pripomenúť, že aj keď tieto krajiny sú súčasťou Schengenského priestoru, ešte stále používajú vlastnú domácu menu. Slovensko ako jediná z porovnávaných krajín používa euro a je teda hlbšie integrovaná v Európskej únii. Napriek tomu spomedzi krajín V4, má členstvo v EÚ najmenšiu podporu, len 64%.

Druhá otázka prieskumu Globsecu sa týkala podpory obyvateľstva v jednoznačnom ukotvení krajiny v severoatlantických štruktúrach, teda členstva krajiny v NATO. Najvyššiu podporu má členstvo v NATO v Poľsku, kde je podpora na úrovni 94%. Veľmi prekvapujúco spomedzi krajín V4 skončilo na druhom mieste Maďarsko s podporou 89% a len o čosi slabšia podpora členstva v NATO je v Českej republike na úrovni 85%. Slovensko sa umiestnilo s veľmi nízkou podporou len 58% na poslednom mieste spomedzi krajín V4.

Obrázok 3 Postoj spoločnosti v krajinách V4 k prípadnému referendu o zotrvaní v NATO (Globsec, 2023)

Ďalšia otázka prieskumu Globsecu sa týkala vnímania bezpečnostnej hrozby zo strany troch najväčších veľmocí na planéte, konkrétne zo strany Ruska, Číny a USA. V Poľsku až 88,2% obyvateľov považuje za najväčšiu hrozbu Rusko, 42,9% si myslí, že ich ohrozuje Čína a len zanedbateľných 4,5% pociťuje hrozbu zo strany USA. V Českej republike 79,1% dopytovaných vníma Rusko ako najväčšiu bezpečnostnú hrozbu, 60% pociťuje hrozbu zo strany Číny a len 16,4% vníma ako hrozbu USA. V Maďarsku, kde dlhodobo prebieha mediálna masáž aj na úrovni vládnej strany Fidesz 48,4% obyvateľov vníma ako bezpečnostnú hrozbu Rusko, pričom Čínu a USA označilo ako hrozbu podobné percento obyvateľov (26,7, resp. 25,1% dopytovaných). Na Slovensku mali respondenti v tejto otázke diametrálne odlišný postoj oproti ostatným krajinám V4. Ako bezpečnostnú hrozbu Slováci najviac vnímajú Rusko s 53,9%, následne však majú obavy z USA, ktoré získalo 49,9% a na treťom mieste sa umiestnila Čína s 38,1%. Je nepochopiteľné, že v čase, keď časť územia nášho východného suseda už druhý rok okupuje Rusko, Slováci vidia v tak silnom pomere bezpečnostnú hrozbu aj u nášho severoatlantického spojenca.

Obrázok 4 Vnímanie bezpečnostnej hrozby zo strany vybraných krajín v štátoch V4 (Globsec, 2023)

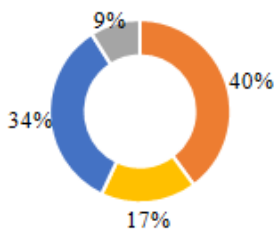
Veľmi zaujímavou otázkou v prieskume je vnímanie zodpovednosti za konflikt na Ukrajine. V krajinách V4 na túto otázku panuje nejednoznačný názor. Poliáci za konflikt na Ukrajine v drvivej väčšine vinia Rusko, ktoré napadlo Ukrajinu. Len malá časť Poliakov na úrovni 3% si myslí, že si za to môže Ukrajina sama, pretože utláčala rusky hovoriacu časť obyvateľstva a asi 4% Poliakov tvrdia, že za konflikt môže západ, ktorý vyprovokoval Rusko.

V Českej republike 71% obyvateľov považuje za agresora Rusko, ktoré napadlo Ukrajinu, ale 15% Čechov si myslí, že za konflikt môže západ, ktorý vyprovokoval Rusko a 8% Čechov tvrdí, že za konflikt si môže Ukrajina sama, pretože utláčala rusky hovoriace obyvateľstvo.

V Maďarsku 54% respondentov viní z konfliktu na Ukrajine Rusko, ktoré ju napadlo. 19% obyvateľstva viní z konfliktu na Ukrajine západ, ktorý vyprovokoval Rusko a až 17% respondentov si myslí, že konflikt na Ukrajine spôsobilo utláčanie rusky hovoriaceho obyvateľstva vo východnej časti krajiny.

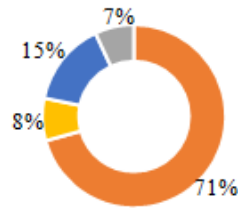
Najrozporuplnejšie odpovede však poskytlí respondenti zo Slovenska. Len 40% slovenských respondentov viní z konfliktu na Ukrajine Rusko, ktoré ju vojensky napadlo a až 34% respondentov si myslí, že za konflikt na Ukrajine môže západ, ktorý vyprovokoval Rusko k útoku na svojho suseda. Približne 17% respondentov považuje utláčanie rusky hovoriaceho obyvateľstva za hlavný dôvod súčasného konfliktu na Ukrajine.

Vnímanie zodpovednosti za konflikt na Ukrajine - Slovensko

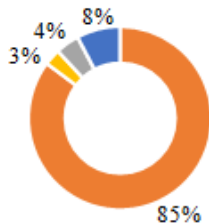
- Rusko ktoré napadlo Ukrajinu
- Ukrajina, ktorá utláčala rusky hovoriacu časť obyvateľstva
- Západ, ktorý vyprovokoval Rusko
- Neviem

Vnímanie zodpovednosti za konflikt na Ukrajine - Česko

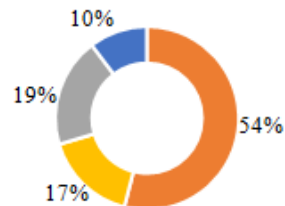
- Rusko ktoré napadlo Ukrajinu
- Ukrajina, ktorá utláčala rusky hovoriacu časť obyvateľstva
- Západ, ktorý vyprovokoval Rusko
- Neviem

Vnímanie zodpovednosti za konflikt na Ukrajine - Poľsko

- Rusko ktoré napadlo Ukrajinu
- Ukrajina, ktorá utláčala rusky hovoriacu časť obyvateľstva
- Západ, ktorý vyprovokoval Rusko
- Neviem

Vnímanie zodpovednosti za konflikt na Ukrajine - Maďarsko

- Rusko ktoré napadlo Ukrajinu
- Ukrajina, ktorá utláčala rusky hovoriacu časť obyvateľstva
- Západ, ktorý vyprovokoval Rusko
- Neviem

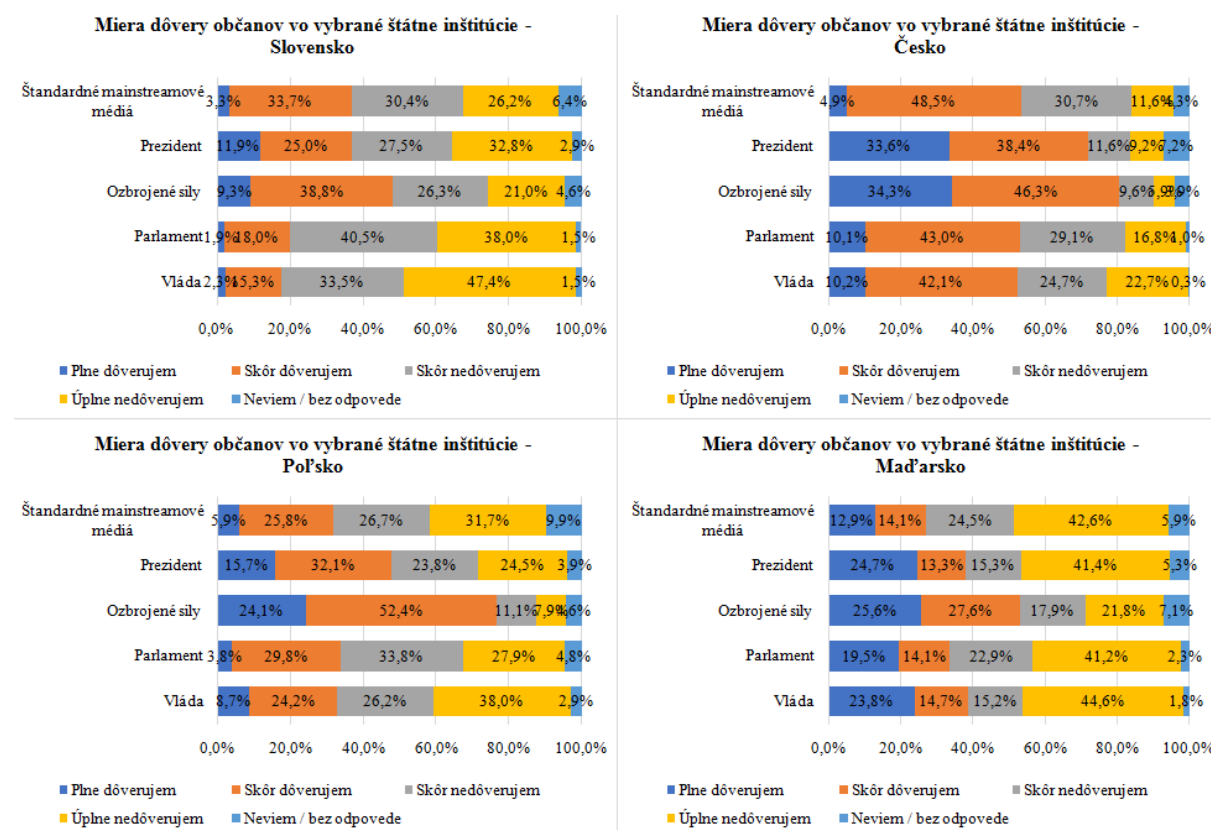
Obrázok 5 Vnímanie zodpovednosti za konflikt na Ukrajine v štátoch V4 (Globsec, 2023)

Ďalšia otázka v prieskume Globsecu sa týkala miery dôvery občanov v štátne inštitúcie. Štandardným a mainstreamovým médiám na Slovensku plne alebo skôr dôveruje 37% občanov a skôr alebo úplne nedôveruje 56,6% opýtaných. V Čechách je vyššia dôvera v štandardné a mainstreamové médiá, kde im plne alebo skôr dôveruje 53,4% opýtaných a 42,3% im skôr alebo úplne nedôveruje. 31,7% Poliakov plne alebo skôr dôveruje poľským štandardným a mainstreamovým médiám a skôr alebo úplne im nedôveruje 58,4% opýtaných Poliakov. V Maďarsku je spomedzi krajín dôvera v štandardné a mainstreamové médiá najnižšia, kedy im plne alebo skôr dôveruje len 27% Maďarov a skôr alebo úplne nedôveruje až 67,1% opýtaných Maďarov.

Najvyššiu mieru podpory spomedzi hláv štátov požíva český prezident, ktorému plne alebo skôr dôveruje až 72% Čechov a len 20,8% respondentov uviedlo, že mu skôr alebo úplne nedôveruje. Len 47,8% poľských respondentov uviedlo, že plne alebo skôr dôveruje svojmu prezidentovi a 48,3% Poliakov svojmu prezidentovi skôr alebo úplne nedôveruje. Maďarskej prezidentke plne alebo skôr dôveruje 38% opýtaných Maďarov a 56,7% jej skôr alebo úplne

nedôveruje. Slovenská prezidentka získala podporu 36,9% respondentov, ktorí jej skôr alebo plne dôverujú a 60,3% Slovákov jej skôr alebo úplne nedôveruje.

Najvyššiu mieru dôvery obyvateľstva požívajú ozbrojené sily v Českej republike, ktorým dôveruje 80,6% respondentov a len 15,5% respondentov uviedlo, že im skôr alebo úplne nedôveruje. V Poľsku dôveruje ozbrojeným silám 76,5% respondentov a skôr alebo úplne im nedôveruje len 19% opýtaných. V Maďarsku skôr alebo úplne dôveruje domácim ozbrojeným silám 53,2% obyvateľov a skôr alebo úplne nedôveruje 39,7% obyvateľov. Na Slovensku je dôvera v ozbrojené sily najnižšia, kedy im skôr alebo úplne dôveruje 48,1% obyvateľov a 47,3% im skôr alebo úplne nedôveruje.

Obrázok 6 Miera dôvery vo vybrané štátne inštitúcie v krajinách V4 (Globsec, 2023)

Vysoká miera podpory parlamentu je v Českej republike, kde mu skôr alebo plne dôveruje 53,1% obyvateľov, pričom skôr alebo úplne mu nedôveruje 45,9% opýtaných. Rovnaká dôvera v zákonodarný orgán je v Poľsku a Maďarsku, kde tamojšiemu parlamentu plne alebo skôr dôveruje 33,6% opýtaných, pričom menej respondentov 61,7% respondentov v Poľsku a 64,1% v Maďarsku tamojšiemu parlamentu nedôveruje. Slovenskému zákonodarnému zboru skôr alebo plne dôveruje len 19,9% respondentov a skôr alebo úplne nedôveruje až 78,5% respondentov.

Podpora vlády je najvyššia v Česku, kde vláde plne alebo skôr dôveruje 52,3% respondentov a 47,4% českej vláde skôr alebo úplne nedôveruje. Druhá najvyššia podpora vlády panuje v Maďarsku, kde vláde skôr alebo plne dôveruje 38,5% obyvateľov a nedôveruje jej 59,8% Maďarov. V Poľsku vláde dôveruje 32,9% obyvateľov a úplne alebo skôr nedôveruje 64,2% Poliakov. Na Slovensku požívala vtedajšia vláda plnú alebo čiastočnú dôveru len 17,6% Slovákov a skôr alebo úplne jej nedôverovalo 80,9% obyvateľov. Tento vysoký nepomer dôvery v parlament a vládu na Slovensku môže byť spôsobený faktom, že v čase konania

prieskumu de-facto padla vláda a parlament nebol schopný odhlasovať ukončenie volebného obdobia a predčasné voľby v skoršom termíne.

2 POSTOJE OBYVATEĽSTVA SLOVENSKA K OTÁZKE GLOBÁLNEHO OTEPLEOVANIA

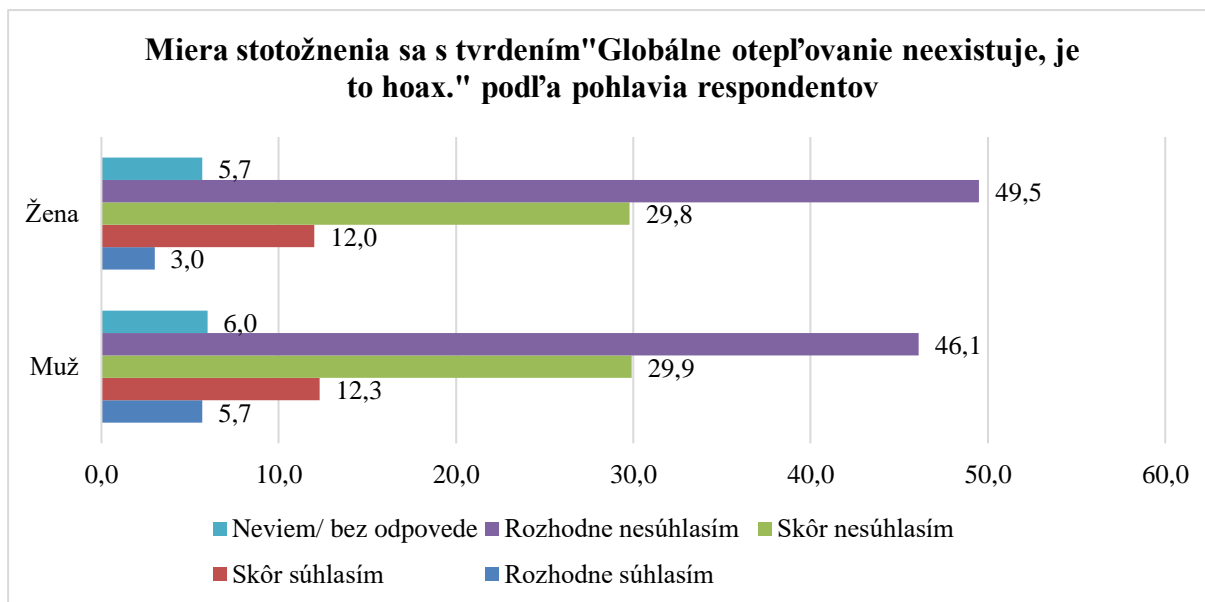
Dezinformácie a hoaxy v otázke globálneho otepľovania sú falošné alebo zavádzajúce tvrdenia, ktoré snažia poprieť existenciu alebo význam globálneho otepľovania, jeho príčiny a dôsledky. Tieto dezinformácie a hoaxy môžu byť šírené rôznymi spôsobmi, vrátane médií, sociálnych sietí, politických kampaní a verejnej diskusie. Niektoré z bežných dezinformácií a hoaxov týkajúcich sa globálneho otepľovania zahŕňajú:

- Popieranie existencie otepľovania - táto forma dezinformácií tvrdí, že globálne otepľovanie neexistuje alebo že ide iba o prirodzené cykly zmeny klímy.
- Zavádzanie o príčinách otepľovania - dezinformácie môžu tvrdiť, že človek nie je zodpovedný za globálne otepľovanie, ale že ide o prirodzené procesy alebo iné faktory.
- Znehodnocovanie vedeckých dôkazov - dezinformácie sa môžu pokúšať diskreditovať vedecké štúdie a dôkazy o globálnom otepľovaní ako nedôveryhodné alebo zmanipulované.
- Zdôrazňovanie výnimiek z lokálnych počasí - niekedy sa používa argument, že krátke miestne mrazy alebo chladné dni sú dôkazom, že globálne otepľovanie nie je pravdivé.
- Sústreďenie sa na ekonomické dôsledky opatrení - dezinformácie môžu varovať pred ekonomickými dôsledkami opatrení na zníženie emisií skleníkových plynov a tvrdiť, že tieto opatrenia by mohli škodiť hospodárstvu.
- Vytváranie konšpiračných teórií - niektoré hoaxy sa snažia konšpirovať o tom, že vedecké a politické spoločenstvo tají skutočné informácie o globálnom otepľovaní alebo, že vlády manipulujú s počasím na globálnej úrovni, aby dosiahli skryté ciele. (Lewandowski, 2021)

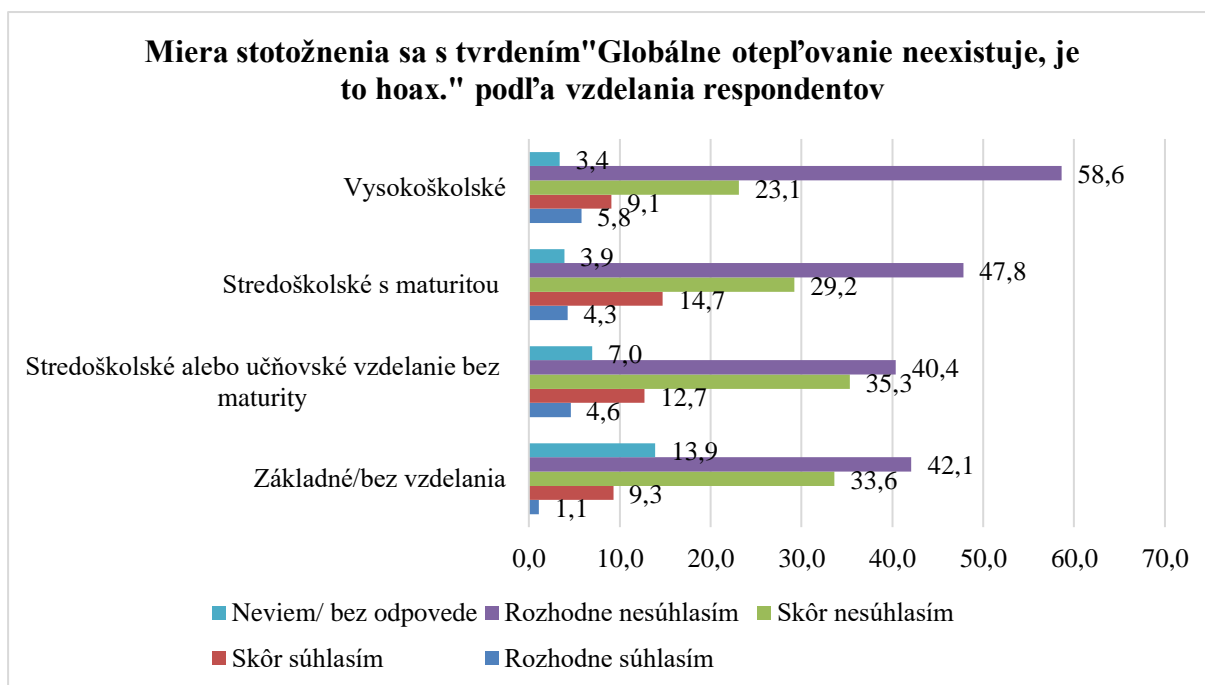
Je dôležité si uvedomiť, že globálne otepľovanie je vedecky dobre zdokumentovaný jav a je podporovaný významným konsenzom vedeckej komunity. Dezinformácie a hoaxy ohľadom globálneho otepľovania môžu mať vážne dôsledky, keďže môžu ovplyvniť verejnú mienku a politické rozhodnutia týkajúce sa zmeny klímy a ochrany životného prostredia. Preto je dôležité byť kritický voči informáciám, overovať zdroje a sledovať dôkazy podporujúce vedecké zistenia o globálnom otepľovaní.

V prieskume Globsecu bola jednou z otázok aj miera stotožnenia sa s tvrdením, že globálne otepľovanie neexistuje a ide o hoax. Ide o dôležitú otázku, pretože v boji s globálnym otepľovaním v nasledujúcich dekádach minieme obrovské množstvo finančných prostriedkov, pričom efekt týchto investícií a úspech boja proti globálnemu otepľovaniu je neistý. Preto autorov zaujímalo, ako sa ku otázke globálneho otepľovania stavajú jednotlivé demografické skupiny obyvateľstva Slovenskej republiky.

Prvým demografickým rozdelením je podľa pohlavia respondentov, pričom na Slovensku až 79,3% žien a 76% mužov verí, že globálne otepľovanie je skutočné a nejde o hoax. Naproti tomu len 17% žien a 18% mužov si myslí, že globálne otepľovanie nie je skutočné a jedná sa o hoax.

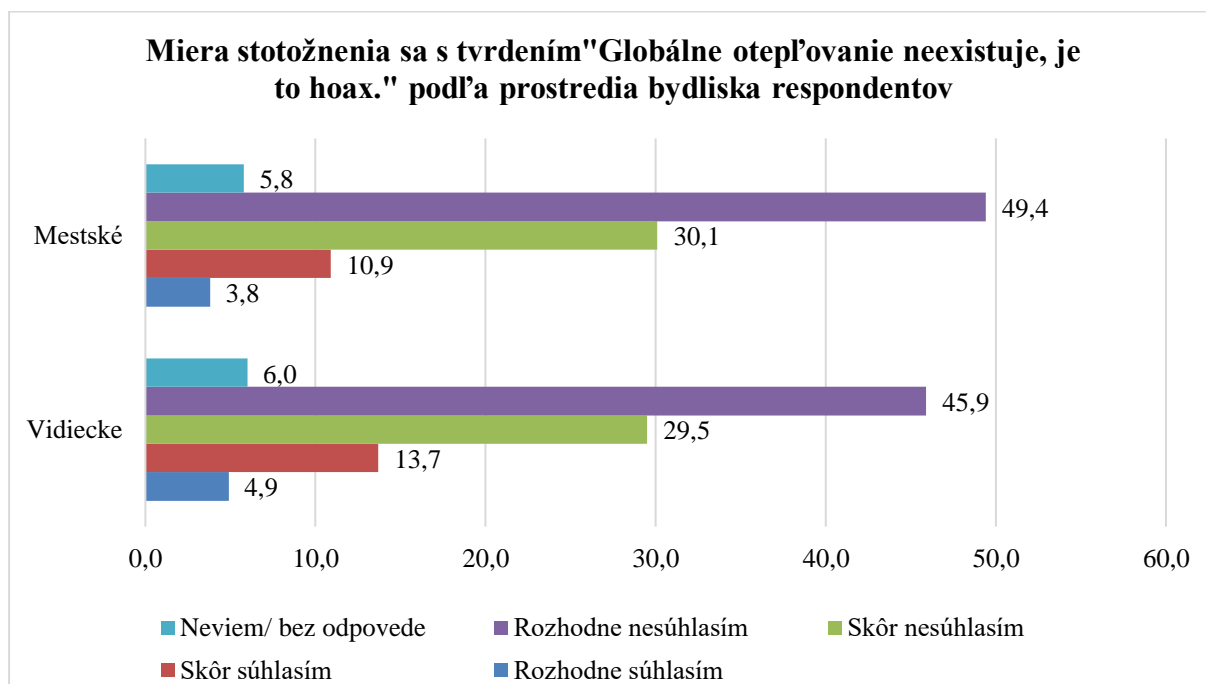
Obrázok 7 Miera stotožnenia sa s tvrdením "Globálne otepľovanie neexistuje, je to hoax" podľa pohlavia respondentov (Globsec, 2023)

Obrázok 8 Miera stotožnenia sa s tvrdením "Globálne otepľovanie neexistuje, je to hoax" podľa vzdelania respondentov (Globsec, 2023)

Až 81,7% respondentov s vysokoškolským vzdelaním považuje globálne otepľovanie za fakt, pričom len 14,9% vysokoškolákov si myslí, že ide o hoax. Spomedzi stredoškolsky vzdelaných ľudí s maturitou 77% respondentov považuje globálne otepľovanie za skutočnosť a 19% verí, že ide o hoax. V kategórii stredoškolsky vzdelaných ľudí bez maturity 75,7% respondentov uviedlo, že globálne otepľovanie existuje a 17,3% si myslí, že ide o hoax. Rovnako v kategórii obyvateľov so základným vzdelaním 75,7% respondentov uviedlo, že globálne otepľovanie je skutočné a 10,4% si myslí, že ide o hoax. Veľmi zaujímavé zistenie je, že pri tejto vysoko vedeckej téme miera dôvery vo vedecké štúdie narastá so zvyšujúcim sa vzdelaním respondentov a naopak so znižujúcim sa vzdelaním opýtaných narastá miera

neistoty, kedy nevedeli s presnosťou vyjadriť svoj názor na problematiku globálneho otepľovania.

Obrázok 9 Miera stotožnenia sa s tvrdením "Globálne otepľovanie neexistuje, je to hoax" podľa prostredia bydliska respondentov (Globsec, 2023)

Z hľadiska bydliska respondentov, títo boli v prieskume rozdelení na mestské a vidiecke obyvateľstvo. V zastúpení mestského obyvateľstva až 79,5% opýtaných verí, že globálne otepľovanie je skutočné, pričom 14,7% obyvateľov miest neverí na globálne otepľovanie a myslí si, že ide o hoax. U vidieckeho obyvateľstva je skupina, ktorá verí, že globálne otepľovanie existuje zastúpená 75,4% respondentov a 18,6% vidieckeho obyvateľstva si myslí, že globálne otepľovanie nie je skutočné a ide o hoax.

Táto podrobnejšia analýza vysoko vedeckej problematiky poukázala na dva fakty, a síce, že miera dôvery vo vedeckú prácu rastie so zvyšujúcim sa vzdelaním a že vidiecke obyvateľstvo môže byť náchylnejšie uveriť dezinformáciám. Prekvapujúci je aj rozdiel medzi pohlaviami, kedy sa javí, že muži sú schopní dezinformácie prijať o čosi ľahšie ako ženy.

ZÁVER

Na základe uvedených analýz z prieskumu Globsecu, ktorý bol realizovaný v marci 2023 môžeme konštatovať, že krajiny V4 sú vo veľkej miere vystavené dezinformáciám. Najmenej lichotivo ako v základných spoločenských otázkach, tak v porovnaní dôvery obyvateľstva v štátne inštitúcie, z prieskumu vyšla práve Slovenská republika. Slováci majú v proeurópskych a proatlantických stanoviskách diametrálne odlišné postoje ako ich susedia a zároveň najbližší partneri v týchto inštitúciách. Nedôverujeme našim medzinárodným partnerom, ale ani médiám, ozbrojeným silám, ústavným činiteľom, ba ani demokraticky zvoleným orgánom zákonodarnej a výkonnej moci. Toto je veľmi nebezpečný jav, ktorý bude problematické do budúcnosti zvrátiť. Na Slovensku nemáme dostatočné technické kapacity, ani legislatívnu podporu na boj s dezinformáciami, ba čo viac, javí sa, že neexistuje ani politická vôľa so súčasným stavom niečo zásadné spraviť. Doteraz boli na Slovensku v boji s

dezinformáciami prijaté len kozmetické opatrenia a globálne sociálne siete len prehlbujú tento problém. Celkovo je možné konštatovať, že sme boj s dezinformáciami zaspali, pretože hoaxy sa v slovenskej spoločnosti šíria neuveriteľnou rýchlosťou. Môžeme sa len domnievať, aké sú skutočné ciele dezinformačných kampaní, ktorým je Slovensko, ale aj celá EÚ vystavená, avšak základným cieľom sa javí rozdelenie jednoty národov Európe ako vo vnútri, tak smerom navonok.

V boji proti dezinformáciám sa však môžeme inšpirovať dobrými príkladmi praxe, napr. v severských krajinách Európy. (Voerzio, 2021) Fínsky model je komplexný, pretože Fínsko si ako jedna z prvých krajín uvedomila dôležitosť boja proti modernému typu propagandy a dezinformáciám. Fínsko, podobne ako Slovensko je dlhodobo cieľom ruského informačného a vplyvového pôsobenia. Už v roku 2014 si začalo pozývať odborníkov z celého sveta. Títo ľudia následne pomohli zostaviť fínskej vláde program, ktorého cieľom je naučiť obyvateľov, študentov, novinárov a politikov, ako čeliť falošným informáciám, ktorých cieľom je zasiať rozkol v spoločnosti. Iniciatíva boja proti dezinformáciám je však len jednou z vrstiev multidodvetvového prístupu, ktorý krajina uplatňuje s cieľom pripraviť občanov všetkých vekových kategórií na zložité digitálne prostredie dneška i zajtrajška. Prvou líniou obrany proti dezinformáciám sú učitelia na školách, kde sa rozvíjajú schopnosti a zručnosti overovania faktov, spojené s kritickým myslením a voličskou gramotnosťou. Taktiež v tejto krajine prevláda snaha o rozvíjanie silného národného naratívu, skôr než snaha vyvracať nepravdivé tvrdenia oponentom. Chápu totiž, že dezinformačné pôsobenie cudzej moci má menšiu šancu uspieť v krajine, kde spoločnosť vníma svoju vlastnú identitu.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- BAHNA, V. 2015. Kognitívny a evolučný kontext šírenia konšpiračných teórií. Slovenský národopis UESA. Vol. 63, s. 195 – 205. ISSN 1335-1303.
- BENNETT, W.L. – LIVINGSTON, S. 2021. The Disinformation Age - Politics, Technology, and Disruptive Communication in the United States. Cambridge Press University. p.324. ISBN 978-1-108-84305-8. Dostupné na: <https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/1F4751119C7C4693E514C249E0F0F997/9781108843058AR.pdf>
- BUDAK, C., AGRAWAL, D., & ABBADI, A. E. 2011. Limiting the spread of misinformation in social networks. In Proceedings of the 20th International Conference on World Wide Web - WWW 11. ACM Press. DOI: <https://doi.org/10.1145/1963405.1963499>
- CÍCHOVÁ, M. 2021. Development of propaganda from the perspective of the history of human civilization. In: Projustice – vedecko-odborný recenzovaný časopis pre právo a bezpečnostné vedy. p. 1-9. 9p. ISSN 1339-1038
- FALLIS, D. 2014. The Varieties of Disinformation. In: Floridi, L., Illari, P. (eds) The Philosophy of Information Quality. Synthese Library, vol. 358. Springer, Cham. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-319-07121-3_8
- GLOBSEC. 2023. Prieskum vnímania dezinformácií zo strany obyvateľstva v 9 krajinách EÚ. Focus pre Globsec. Cross-ref data. Bratislava. 2023.
- HAJDUKOVÁ, S. 2021. Konflikty v šedej zóne a hybridná vojna. In Aktuálne bezpečnostné výzvy a medzinárodné právo - zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2021, s. 68-82. ISBN 978-80-7160-617-8.

- IVANČÍK, R. 2020. Analýza prístupov k definovaniu a vymedzeniu hybridnej vojny. In: Národná a medzinárodná bezpečnosť 2020 – zborník príspevkov z 11. Medzinárodnej vedeckej konferencie. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika. 2020. s. 174-184. ISBN 978-80-8040-589-2.
- IVANČÍK, R. 2021. Informačná vojna – jeden z multidisciplinárnych fenoménov súčasnej ľudskej spoločnosti. In Politické vedy, 2021, roč. 24, č. 1, s. 135-152. ISSN 1335-2741. DOI: <https://doi.org/10.24040/politickevedy.2021.24.1.135-152>. [online] [2022-04-06] Dostupné na: <http://www.politickevedy.fpvmv.umb.sk/en/archive/2021/1-2021/radoslav-ivancik.html>.
- KLINGOVÁ, K., KUPKOVÁ, I., MILO, D., MIŠÍK, M., PIŠKO, M. a SIVÁK, J. 2019. Hybridné hrozby na Slovensku - Analýza legislatívy, štruktúr a procesov v šiestich tematických oblastiach. Globsec. Bratislava. 2019. [2019-03-12] [on-line] Dostupné na: https://www.globsec.org/sites/default/files/2018-01/Hybridne-hrozby-na-SR_6-tematickyh-oblasti.pdf
- KOSTREC, M. 2020. Nebezpečné hrozby v digitálnom priestore. In Aktuálne výzvy kybernetickej bezpečnosti: zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2020, s. 78-87. ISBN 978-80-8040-819-3
- LEWANDOWSKY, S. 2021. Climate Change Disinformation and How to Combat It. Annual Review of Public Health, Volume 42, 2021, pp 1-21. eISSN: 1545-2093. DOI: <https://doi.org/10.1146/annurev-publhealth-090419-102409>
- NBÚ SR. 2021. Hybridné hrozby. [2021-03-08] [on-line] Dostupné na: <https://www.nbu.gov.sk/urad/o-urade/hybridne-hrozby-a-dezinformacie/hybridne-hrozby/index.html>
- PANCZOVÁ, Z. 2017. Konšpiračné teórie: témy, historické kontexty a argumentačné stratégie. Ústav etnológie a sociálnej antropológie Slovenskej akadémie vied. Bratislava. 2017. p.160. ISBN-13: 978-80-224-1546-0. DOI: <https://doi.org/10.31577/2017.9788022415460>
- VOERZIO, M. 2021. Hybrid War: Attack on the West. Garden City: Babelcube, 2021. 96 s. ISBN 978-1-6674-1523-9.

Článok bol spracovaný v rámci riešenia projektu VEGA 1/0459/21 Návrh adaptačných opatrení na redukciiu rizík plynúcich z klimatických zmien z pohľadu výskytu krízových javov a extrémov počasia

Ing. Alexander Kelíšek, PhD.
Žilinská univerzita v Žiline
Fakulta bezpečnostného inžinierstva
Katedra krízového manažmentu
ul. 1. Mája 32, 010 01 Žilina
e-mail: Alexander.Kelisek@fbi.uniza.sk

Ing. Kristián Furiak
Žilinská univerzita v Žiline
Fakulta bezpečnostného inžinierstva
Katedra krízového manažmentu
ul. 1. Mája 32, 010 01 Žilina
e-mail: Kristián.Furiak@fbi.uniza.sk

v spolupráci s:
GLOBSEC s.r.o.
Vajnorská 100/B 831 04 Bratislava – Nové Mesto.